

Дюра Гарди*
Универзитет у Новим Садзе
Филозофски факултет Нови Сад
Одзелене за историю

УДК 378:(9:811.161.2+821.161.2)(497.113Novi
Sad)
doi: 10.19090/rs.2022.6.61-73
Оригиналан научни рад
примљен 23.10.2022.
прихваћено за штампу 01.12.2022.

ОДДЕЛЕНЕ ЗА ИСТОРИЈУ ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА У НОВИМ САДЗЕ И РУСИНИСТИКА

У работи ше вигледуе доприношене Одзелена за историю Филозофског факултета у Новим Садзе за розвој русинистики. Одзелене за историю една спомедзи шейсох групох хтори установели снователе Филозофског факултета (1954). Русинистика як наукова обласц на истим Факултету ше уводзи 1972. року, же би Група за руски јазик и литературу (русинистику) була основана академског 1981/2 року. Одзелене за историю, як и Филозофски факултет, од часу снованя у науковим и педагогийним смислу пошвцовали увагу вецейнационалней и мултикултуралней структури жительство АП Войводини. Прето ше на Одзеленю традиційно преподаваю и змисти зоз историй Руснацох. Числени руски културни, дружтвени и науково творителе студирали праве историю. Медзи нїма ше видвоуе мено и творчосц Јанка Рамача, професора на Одзеленю за русинистику. Науковци з Катедри, односно Институту за историю, на чоле з академиком Славком Гавриловичом, 1977. року публиковали пейц студиї пошвцени теми *Историја војвођанских Русина до 1941. године*. Була то предходница историографскей монографіи о прешлосци тей заедниці. Попри того, драгоценни податки зоз прешлосци Руснацох приноша понад пейдзешат монографіи чийо авторе сотрудніки Одзелена за историю и Института за виучоване историй Войводини.

Ключни слова: Филозофски факултет у Новим Садзе, Одзелене за историю, Одзелене за русинистику, история Руснацох у Войводини, Славко Гаврилович, Јанко Рамач.

Филозофски факултет у Новим Садзе, ведно зоз Польопривредним, основани 1954. року. Вони були, як то давно замерковане, зачатніки и фундаменти Новосадског универзитета хтори конституовани дакус познейше, 1960. року (Krekić, 1964: 13; Stojković, 1964: 19). Могло би ше повесц же тото цо Филозофски факултет бул за Универзитет, скоро исте значене мало Одзелене за историю за свой матични Факултет. Одзелене, як ше нешка формално вола, односно на початку Група за историю, потим

* djurahardi@ff.uns.ac.rs

Катедра за историю, було єдно спомедзи шейсцох групох хтори вешенї 1954. року оформели Филозофски факултет и започали його роботу. Попри историйї ту були и групи за сербско-горватски язык, югославянску литературу, немецки язык, англійски язык и математику з физику. Историйна група теди була, дзекуючи угляду своїх професорох и численосци студентох,¹ перша на Факултету (Popović 1958: 9, 11–12, 22; Krekić, 1964: 13). Дзекуючи єдней з числених социјалистичних реформох хтора ше одношела и на университетску наставу, 1975. року Катедра за историю ше зединела зоз Институтом за преучоване историйї Войводини основаним 1968. року, з цильом же би ше унапредзела наукова работа и наставни процес на Факултету. Новоосновани Институт за историю бул формално подзелени на два часци, у узшим смислу на Институт хтори ше примарно занїмал з наукововигледовацку роботу и Катедру, чийо сотрудніки ше насампредз старали о настави. Медзитим, слово було о єдним блїзким кругу науковцох хтори и пред тим сотрудзовали и источашне робели у обидвох институцийох. Ушлїдзели скоро два децениї плодней науковей роботи хтора була корунована з науковима проектами о прешлосци Войводини, як и з виходзеньом вецей дзешаткох наукових монографийох, хторим у дальшим викладаню нашей роботи, будзе пошвечена окремна увага (Dinić-Knežević, 1984: 52–53). У нових дружтвено-политичних околносцох, 1993. року Институт ше гаши, односно враца на уровень Катедри, же би Катедра формално 1995. року пременела мено и постала Одделене за историю (Mikavica, 2006: 51–52).

Филозофски факултет по нешка вироснул до велькей, мултидисциплинарней високошколскей науковей установи хтора чишлї дваец одделеня. Єдно з нїх и Одделене за русинистику. Початки русинистики як академскей дисциплини у тедишней Югославиї вязани за 1972. рок, кед на Факултету почина робиц Лекторат за руски язык (од 1975. року и за руску литературу) при Институту за странски язики, односно при його Катедри за русийски язык и литературу. Лекторат од 1979. року роби як часц факултетского Института за педагогию, же би у рамикох истого Института 1981. року була основана Студийна група за руски язык и

¹ Першого школского року на Факултет уписани 566 студенти, спомедзи хторих 167 на Групу за историю, хтора була найчисленша. Вредзи надпомнуц же ше того 1954/5. року медзи скоро 570 студентами находзело и пецero Руснаци, голем ше так виашнели о своєй националней припадносци.

литературу на хтору ше перши студенти русинистики уписую школског 1981/2 року. Конечно, наступног року (1983) студийна група формално постава Катедра, хтора у дальших реформах Факултета достава назву Одделене за русинистику (Krkljuš, 1984: 69–70; Tamaš, 2006: 105–108).

Од своїх початкох, Одделене за русинистику у своїх студийних планах медзи фаховима предметами дефиновало и *Историю Руснацох* и *Фолклор Руснацох* (Krkljuš, 1984: 70; Tamaš, 2006: 106). Пправе история Руснацох як наукова тема представя вязу медзи Одделеньом за историю и Одделеньом за русинистику. Циль нашей роботи будзе виглядац доприношене Одделеня за историю Филозофског факултета у Новим Садзе розвою русинистики, конкретно його доприношене на пољу преучованя прешлости Руснацох у Бачки и Сриме, односно Войводини и Републики Сербії. На другим боку, у ширшим контексту теми, пробуеме одредзиц наукову интеракцию и форми сотрудніцтва двох одделеньох Филозофског факултета у Новим Садзе, старшого Одделеня за историю и младшого Одделеня за русинистику.

Руснаци як национална заедніца на території Войводини присутни уж скоро три століття. По законченю вичерпуючих австро-турских войнох, у рамикох колонизацийних намаганьох Габзбургскей монархії, Руснаци були єдна з числених национальних заедніцох чийо ше припадніки зоз сиверовосточних жупанийох Угорскей, стредком XVIII вику, населюю до скоро пустих преділох Южней Угорскей. Перши (и матични) руски населеня поставаю (Бач/Руски) Керестур (1846/1851) и Коцур (1863) у Бачки. Оталь ше поединци селя и неодлуга сную свою заедніцу и парохию у Новим Садзе. На початку XIX вику селя ше до Шиду и сушешних местох, потим до Петровцох и Бачинцох. По Револуції 1848/9 року сную свойо нови стредки у Вербаше, Сримскей Митровици, Дюрдьове (Ramaš, 2007). Конец Першей шветовой войны принесол нови политични пременки у Европи. Руски представніки 25. новембра 1918. року у Новим Садзе участвовали на Вельким народним собраню присоединеня Бачки, Банату и Баранї гу Краљовини Сербії. На тот способ заедніца хтора чишлела дакус вецей як 20 000 припаднікох дала свойо доприношене твореню Краљовини Сербох, Горватох и Словенцох, односно Краљовини Югославиї. Бул то час їх културно-националног препороду. По Другей шветовой войны у социјалистичней Югославиї Руснаци ше афирмују як „народносц“. Їх язык постава єден з пейцох службених у установох АП Войводини и по нешка ше хаснуе у шицких сферах вертикалног образованя и медийним простору.

Руснаци нешка маю власни идентитет и литературни язык, повязуе их и грекокатолицка конфесионална припадносц. Гоч су релативно мала заедница, представляю незаобиходну точку на мултикултуралней мапи Войводини (Ramač, 2016; Hardi, 2017: 71–88; Hardi, 2019).

Интересоване Одзеленя за историю и самого Филозофского факултета за русинистику чи историю Руснацох розумліве кед ше спатра мотиви и цель їх снованя. По словох Бариши Крекича, од свойого снованя Факултет ше намагал цо оригиналнейше ускладзиц свойо плани и програми „зоз специфичнима условиями живота и дїйствованя Факултета у войволянским стредку“ (Krekić, 1964: 13). Зоз тим у вязи, Мато Пижурица заключуе же „Факултет вироснул як правдиви центр националних культурох – и сербскей, и мадярскей, и словацкей, и рус(инс)кей, и румунскей – за даєдни нації и етнічни групи у нашей жеми источашне лебо як єдини лебо найпрепознатлівши“ (Pižurica, 2006: 11). Цо ше дотика причинох снованя Катедри за историю, Душанка Динич-Кнежевич наведла и – культурни традиції вецейнационалног войволянског стредку (Dinić-Knežević, 1984: 51). У пракси, дзекуючи ширшому дружтвеному штредку и историйним околносцом, Руснаци насправди були и по нешка остали тема з хтору ше у своей роботі стретаю науковци и студенти Одзеленя за историю. Тото интересоване за Руснацох, по нашим думаню, двояке: наставне лебо педагогийне и, на другим боку, науково-вигледовацке.

И у старих и у сучасних (такволаних болоньских) планах и програмах студийох исторії студенти часточно уча и стретаю ше зоз змістами о прешлосци Руснацох. Дакеди то бул предмет *Национална история нового вику*, дзе єдна з наставних темох була и югославянски народи и народносци (медзи хторима и Руснаци) у Габзбургскей монархиї и Австро-Угорскей. Наприклад, у тим контексту потребне поровнац текст студийного приручника и монографії *Историја народа Југославије, књига друга* (Lebl, Vranešević & Voškov 1960, 1069). У сучасней програми то предмети *Историја Средње Европе (1-2)*, *Колонизациона политика Хабзбурга на војвођанским просторима у XVIII веку* и часточно *Историја Срба у Хабзбуричкој Монархији (1790-1918) (1-2)*. З историю Руснацох у XX вику студенти ше упознаваю на предметох *Историја Југославије (1-2)*. На концу, о штредньовиковних кореньох Руснацох, о Киевскей Руси и Галицко-Волинским князовстве ше преподава на предмету *Словенске земље и Угарска у средњем веку* (Nast. plan. istorija, 20.12.2022).

На Одзелену за историју написани успишни дипломски, односно мастер работи хтори за тему мали прешлосц Руснацох. На тот завод як парадигму визначиме шлїдујуци работи (период 1985–2022). Ядранка Лазаревски 2000. року, при менторови академикови Славкови Ѓавриловичови одбранела роботу *Rusini na prostorima južne Ugarske od doseljavanja do 1867* (Lazarevski, 2000). При менторови професорови Слободанови Белицови Сашо Сабадош 2013. року написал мастер роботу *Русинска штампа између два светска рата* (Sabadoš, 2013). З обласци рускей штредньовиковней историї, Ванеса Винаї 2019. року успишно одбранела мастер роботу *Danilo Romanovič, knez Galicije i Volinije i „Rex Ruscie“* (ментор бул Дюра Гарди) (Vinaji, 2019). Конечно, иснуе цала плеяда студентох хтори студирали историју и потим, дзекујуци здобутим знаньом, у професионалней кариери дали доприношене рускей (и сербскей) култури. Медзи нїма мена Михала Рамача, писателя, журналисти и прекладателя (Таташ 1997, 599–601; Ратач, 2018; Ратач, 2020); театралного режисера и драмского писателя Звонимира Павловича (1955–2022) (Лацак, 2008–2011), Саши Сабадоша, тераз директора Заводу за културу войводянских Руснацох. Заш лем, окреме треба видвоїц мена и дїло недавно умартого историчара и университетского професора Янка Рамача, хтори непоштречно повязовал одзеленя Историї и Русинистики.

Янко Рамач (1955–2022) студиї Историї закончел праве на Филозофским факултету у Новим Садзе 1980. року. На препоруку својого професора, академика Славка Ѓавриловича 1982. року уписал постдипломски (магистерски) студиї на Одзелену за историју Филозофского факултета у Београдзе – напрям *История народов Югославии у XIX вeku*. Там ше уписал прето же теди у Новим Садзе постдипломски студиї историї не исновали (Награнј, 1984: 35). Пред комисию чийо члени були углядни сербски историчаре – академик Василие Крестич, академик Славко Ѓаврилович и професор Радош Люшич 1990. року успишно одбранел магистерску тезу *Привредни и друштвени живот Русина у Јужној Угарској 1848–1918*. На тот способ, Янко Рамач постап перши професийни историчар при войводянских Руснацох. У историографским смислу бул ученїк новосадскей историографскей школи спомнутого Славка Ѓавриловича, хтори у дакедишней Югославии бул єден з найвекших фаховцох за историју Габзбургскей монархии. З Музею Войводини Рамач пошвидко преходзи на нове роботне место, постава наставник (асистент) за *Историю Руснацох*, потим и на предмету *Фолклор Руснацох* на недавно пред тим отвореной

Катедри за руски язык и литературу на Филозофским факултету у Новим Садзе, дзе успишно предлужує свою кариєру. На Ужгородским державним универзитету докторує 1995. року на тему *Исторія русинів Південної Угорщини (1745–1918)*. Порядни професор постава 2006. року, а од 2015. року у двох мандатох бул шеф Одзелєня за русинистику. Як викладач од 2002. року бул ангажовани и на Филологийним факултету у Београдзе, дзе преподавал *Историю української культури*, тиж бул госцуюци професор на Педагогийним факултету у Ніредьгази у Мадярскей. Преподаваня тримал и на универзитетох у України, Словацкей и Польскей. Гоч його обласц вигледованя була широка (история українскей культури, история Словацох у Войводини, история сербского народу у Габзбургскей монархії), за тему нашей роботи найзначнейше Рамачово доприношенє розвою историографії о Руснацох у Южней Угорскей и Югославії. З тей обласци автор написал вецей як 150 роботи, медзи нїма и шейсц монографії у хторих на методологийно фундаментовани наукови способ заокружел прешлосц Руснацох од часу їх приселєня до Бачки стредком XVIII вику по 1941. рок (Роров – Gavrilović & Tamaš, 1995: 1–4; Marčok, 2022: 335–339). У спомнутим контексту видвоїме шлїдуюци Рамачово монографії як фундаментални науково діла за русинистику: *Привредни и дружтвени живот Руснацох у Южней Угорскей (1745–1848)* (Ramač, 1990), *Др Гавриїл Костельник. Liber memorabilium грекокатолїцкей парохії Бачкерестурскей* (Ramač, 1998), *Руснаци у Южней Угорскей (1751 – 1918)* (Ramač, 2007), *На крижней драги (Руснаци у Югославії од 1918–1941. року)* (Ramač, 2016a).

Наукова работа Янка Рамача евидентни приклад сотрудніцтва Одзелєня за русинистику и Одзелєня за историю. Рамач насампредз бул длугорочни сотруднік наукових проектох финансваних з боку Министерства за просвиту Републики Сербії, чийо руководителе були историчаре Петер Рокаї (*Војводина – мултиетнички историјски простор*, 2002–2005), академик Славко Гаврилович и Деян Микавица (*Извори о прошлости и култури Војводине*, 2006–2009), и Владан Гаврилович *Војвођански простор у контексту европске историје*, од 2010). На другим боку, Янко Рамач своїо наукови резултати порядне публиковал у науковей периодики Одзелєня за историю, наприклад у часопису Истраживања – Journal of historical Researches (Ramač, 2009: 229–240; Ramač, 2016b: 241–257; Ramač & Marčok, 2018: 92–109).

Медзитим, у фази кед новосадска русинистика як наукова дисциплина ище була на своїх початкох, Институт за историю (предходнік

Одделеня) и його науковци дали својо вельке доприношене у вигледовану прешлосци Руснацох. На бокох часописа *Godišnjak Društva istoričara Vojvodine* 1977. року бул публиковани окремни додаток *Iz istorije Vojvođanskih Rusina do 1941 godine*. Слово було о пейц наукових роботох. Славко Гаврилович написал студию *Rusini u Bačkoj i Sremu od sredine XVIII veka do sredine XIX veka* (Gavrilović, 1977: 153–215). Бранислав Вранешевич *Rusini u borbi za nacionalni opstanak 1848-1890. godine* (Vranešević, 1977: 215–253). Автор работи *Rusini od 1890 do 1918. godine* бул Арпад Лебл (Lebl, 1977: 255–273). Никола Гачеша обробел период и тему *Rusini između dva svetska rata* (Gaćeša, 1977: 273–308), же би Миленко Палич у духу социјалистичного часу написал роботу *Rusini u radničkom pokretu do 1941. godine*. За југославянску историографију бул то у теј хвильки најцалоснейши препатрунок историји Руснацох и источашне пробоване же би историчаре дали одвит на уж скорей поставени питаня у вязи з националним идентитетом Руснацох (Radovanović & Laćak, 1971).

Вредносц того подняца була з тим векша же рукопис давно написаней (пред Другу шветову войну) историји Руснацох автора Федора Лабоша ище вше чекал на обявйоване. Правда, Федор Лабош (1902–1977), не бул професийни историчар, але паризки школяр и доктор економских наукох (докторовал у Загребе 1928. року на Високеј економско-комерцијалней школи) (Laboš, 1979: 5–8, 297–299; Hardi, 2007: 257–267). На щесце, академик Славко Гаврилович мал Лабошов рукопис, о хторим дал суд же є „...рађен претежно на гради бившег коморског архива у Сомбору, доста трезвено і објективно“ (Gavrilović, 1977: 204). Мушиме констатовац же у тим чаше Никола Гачеша и Миленко Палич, кед писали спомнути работи о Руснацох (Gaćeša 1977: 308, Palić, 1977: 327), вихасновали рукопис писателя Владимира Бильні, *Rusini u Vojvodini. prilog izučavanju istorije Rusina Vojvodine (1918–1945)* хтори тиж чекал же би бул публиковани (Biljnja, 1987; Tamaš 1997: 508–509).

Цо ше дотика богатого діла академика Гавриловича, вон и скорей 1977. року вигледовал и писал работи з историји Руснацох у Бачки и Срме, конкретно у Шидзе: *Русини у Шиду од 1803. до 1848.* и *Прилог историји Русина у Бачкој средином XVIII века* (Gavrilović, 1956: 70–86; Gavrilović, 1967: 106–113). У контексту историји Сербох у Габзбургскеј монархији, Руснаци ше споминаю и у других Гавриловичових роботох. Треба видвоіц його познату студию *О унијаћењу и покатоличавану Срба у Хрватској, Славонији и Угарској (XIII-XVIII век)* (Gavrilović, 2010: 164, 180,183).

Окремну увагу у нашій роботі заслужує едіція Одзеленя за историю (и його предходнікох) хтора ноши мено *Монографіі*. У ней опубликовани понад 60 кніжки. Наприклад, споминани Арпад Лебл у своєї монографіі *Građanske partije u Vojvodini 1887-1918*, едно цікаве поглаве пощвел политичним оріентаційом Руснацох (Українцох) у Южней Угорскей, як народносци хтора у Войводини, попри Бунєвцох (Горватах), не могла формовац власну политичну партию, з надпомнуцом же целосни текст о Руснацох уж опубликовани по руски у часопису *Шветлосц* (Lebl, 1979: 286–308). О ширеню социялистичних идеяох при Руснацох 1897. року и косидбеним штрайку пише Шандор Месарош у кніжки *Radnički pokret u Bačkoj (1890–1918)* (Mesaroš, 1975: 95). Драгоцини податки о розвою гадвабарства и садзеню ягодох (древох) у Руским Керестуре и Коцуре приноси Милан Петров у неоправдано забутей монографіі *Svilarstvo u Vojvodstvu Srbija i Tamiški Banat 1850–1860* (Petrov, 1974: 32, 62, 64, 86, 132).

Монография Александра Касаша *Mađari u Vojvodini 1941–1946*, тиж приноси и значни податки о Руснацох у Бачки (Kasaš, 1996: 48). Кніжка *Народни фронт у Войводини 1944–1953* авторки Єлени Попов, дава статистични податки о Руснацох як членох тей численей повойнової социялистичней організації (Поров, 1986: 278–279). На основи старших роботох (Гачеша, Бильня) Биляна Шимунович-Бешлин пише и о Руснацох у монографіі *Просветна политика у Дунавској бановини(1929–1941)* (Šimunović-Bešlin, 2007: 276–277).

Сотрудніки Одзеленя за историю опубликовали своєю роботи и у виданьох Одзеленя за русинистику. Кед ше 1995. року означовал вельки ювильей, 250 роки од приселеня Руснацох, на медзинародней конференції отриманей у Новим Садзе, а потим з роботами у науковим зборніку хтори видали Завод за учебніки Београд и Катедра за руски язык и литературу Филозофского факултета у Новим Садзе, своєю прилоги мали Петер Рокаї и (теди студент) Дюра Гарди. Петер Рокаї написал и сообщел роботу *О најранијим контактима Срба и Русина* (Rokai, 1996: 210–214), а Гарди придал роботу *Становиска и политични оріентації РНПД спрам Краљовини СХС (Югославиі) и ей политичного живота* (Hardi, 1996: 215–231).

Заклучуюци, надаваме ше же нашо вигледованє подкрипело початну тезу о конкретним доприношеню Одзеленя за историю Филозофского факултета у Новим Садзе розвою русинистици як науковей обласци, насампредз на полю преучованя прешлосци Руснацох у Войводини.

Тот уплив и сотрудниџтво ше у предходних деценијох одвивали як на педагогийним (наставним), так и на науковим пољу и без сумнїву у будучности буду представяц добру основу за реализацију нових планох и академских резултатох.

Djura Hardi

DEPARTMENT OF HISTORY OF THE FACULTY OF PHILOSOPHY IN NOVI SAD
AND RUTHENIAN STUDIES

Summary

The paper examines the contribution of the History Department of the Faculty of Philosophy in Novi Sad to the development of Ruthenistics, that is, the connections between these two scientific fields. The Department of History is one of the six founder groups of the Faculty of Philosophy (1954). Ruthenian studies as a university course was introduced in 1972, so that the group for Ruthenian language and literature was founded in the academic year 1981/2. The Department of History, as well as the Faculty of Philosophy itself, have "taken care" of the multi-ethnic and multicultural population structure of the Autonomous Province of Vojvodina from a scientific and pedagogical point of view. Therefore, among other things, the Department of History also traditionally teaches about the history of the Ruthenians who immigrated as a community to Bačka in the middle of the 18th century. History students themselves write seminar and graduate (master's) theses on this topic. Among them, the name and work of Janko Ramač, a professor at the Department of Ruthenian Studies who taught *History of the Ruthenians and Folklore of the Ruthenians*, stands out. Scientists from the Department of History and the Institute for the Study of the History of Vojvodina, led by Academic Slavko Gavrilović, have after several years of research, published five studies in 1977 dedicated to the *History of the Ruthenians of Vojvodina until 1941*. It was the forerunner of the first historiographical monograph of this community, at that time the *History of Ruthenians*, by Fedor Laboš, was in the form of a manuscript. Also, over fifty monographs published by associates of the Department of History and the Institute for the Study of the History of Vojvodina hold valuable information from the past of the Ruthenians in Vojvodina. Other periodical publications of these institutions are also worthy of scientific analysis.

Key words: Faculty of Philosophy in Novi Sad, Department of History, Ruthenian Studies, Department of Ruthenian Studies, Slavko Gavrilović, Janko Ramač.

LITERATURA

- Biljnja, V. (1987). *Rusini u Vojvodini. Prilog izučavanju istorije Rusina Vojvodine (1918–1945)*. Novi Sad: Dnevnik.
- Dinić-Knežević, D. (1984). Institut za istoriju. U: Harpanj, M. (gl. i odg. urednik). *Filozofski fakultet u Novom Sadu: 1954–1984*. Novi Sad: Filozofski fakultet, 51–57. (Cyrillic)

- Gaćeša, N. (1977). Rusini između dva svetska rata. *Godišnjak Društva istoričara Vojvodine*, 273–308.
- Gavrilović, S. (1956). Rusini u Šidu od 1803. do 1848. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, 1, 70–86. (Cyrillic)
- Gavrilović, S. (1967). Prilog istoriji Rusina u Bačkoj sredinom XVIII veka. *Zbornik Matice srpske za društvene nauke*, 48, 106–113. (Cyrillic)
- Gavrilović, S. (1977). Rusini u Bačkoj i Sremu od sredine XVIII veka do sredine XIX veka. *Godišnjak Društva istoričara Vojvodine*, 153–215.
- Gavrilović S. (2010). *O Srbima Habzburške monarhije*. Beograd: SKZ. (Cyrillic)
- Hardi, Dj. (1996). Stanoviska i politični orijentaciji RNPД spram Kraljevini SHS (Jugoslaviji) i jej političnoho života. U: Tamaš, J. – Sabo, S. redaktore (1996). *Rusnaci – Rusini 1745–1995, zbornik robotoh – 250 roki od doseljenja Rusnacoh*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Beograd, Novi Sad: Filozofski fakultet, Katedra za rusinski jazik i literaturu, 215–231. (Cyrillic)
- Hardi, Dj. (2007). Razvoj istoriografije kod Rusina u Vojvodini do 1941. godine, *Istraživanja*, 18, 257–267. (Cyrillic)
- Hardi, Dj. (2017). Minority Rights in the Autonomous Province of Vojvodina in the Context of Historical Heritage of the XVIII-XXth Centuries. U: Halczak, B. – Szura, B. – Nitschke-Szram, B. – Kowalczyk, E. – Maciejewski, S. – Zieliński, M. & Szczap, A. (eds.). *Political and Legal Doctrines In Theoretical and Practical Terms Regarding Contemporary Challenges. Acta Iuridica Lebusana 5*. Zielona Góra: Uniwersytet Zielonogórski, 71–88.
- Hardi, Dj. (2019). *Rusnaci od prisojedinjenja po Prosvitu. Rusini od prisajedinjenja do Prosvete*. Novi Sad: Zavod za kulturu vojvodjanskih Rusnacoh. (Cyrillic)
- Harpanj, M. (gl. i odg. urednik) (1984). *Filozofski fakultet u Novom Sadu: 1954–1984*. Novi Sad: Filozofski fakultet. (Cyrillic)
- Kasaš, A. (1996). *Mađari u Vojvodini 1941–1946*. Novi Sad: Filozofski fakultet, Odsek za istoriju.
- Krekić, B. (1964). Deset godina Filozofskog fakulteta u Novom Sadu. U: Novaković, B. (odg. ured.) *Spomenica: Filozofski fakultet, Novi Sad: 1954–1964*. Novi Sad: Filozofski fakultet, 13–16.
- Krkljuš, S. (1984). Razvoj Studijske grupe (Katedre) za rusinski jezik i književnost. U: Harpanj, M. (gl. i odg. urednik). *Filozofski fakultet u Novom Sadu: 1954–1984*. Novi Sad: Filozofski fakultet, 69–70. (Cyrillic)

- Laboš, F. (1979). *Istorija Rusinoh Bačkej, Srimu i Slavoniji 1745–1918. Doseljenje, gazdovski, prosvitni, kulturni i duhovni život*. Vukovar: Sojuz Rusinoh i Ukrajincoh Horvackej. (Cyrillic)
- Latjak, Đ. (2008–2011). *Teatralni život Rusnacoh I-II*. Novi Sad: Ruske slovo, 2008–2011. (Cyrillic)
- Lazarevski, J. (2000). *Rusini na prostorima južne Ugarske od doseljavanja do 1867*. diplomski rad, mentor Slavko Gavrilović Novi Sad: Odsek za istoriju, Filozofski fakultet. Seminarska biblioteka Odseka za istoriju, Id–385.
- Lebl, A. (1977). *Rusini od 1890. do 1918. godine. Godišnjak Društva istoričara Vojvodine, 255–273*.
- Lebl, A. (1979). *Građanske partije u Vojvodini 1887-1918*. Novi Sad: Institut za izučavanje istorije Vojvodine.
- Lebl, A – Vranešević, B. & Boškov, Ž. (1960). *Vojvodina i Srbi u Ugarskoj u XVIII veku*. U: Grafenauer, B. – Đurđev, B. & Tadić, J. *Istorija naroda Jugoslavije*. Beograd: Prosveta, 1043–1127. (Cyrillic)
- Marčok, D. (2022). Prof. dr Janko Ramač (1955–2022). *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, XLVII-2, 335–339*.
- Mesaroš Š. (1975). *Radnički pokret u Bačkoj (1890-1918)*. Novi Sad: Filozofski fakultet; Institut za istoriju.
- Mikavica, D. (2006). *Odsek za istoriju*. U: Pižurica, M – Kleut, M. *Filozofski fakultet u Novom Sadu: 1954–2004*. Novi Sad: Filozofski fakultet, 48–56. (Cyrillic)
- Palić, M. (1977). *Rusini u radničkom pokretu do 1941. godine. Godišnjak Društva istoričara Vojvodine, 273–308*.
- Popov, Č. – Gavrilović S. & Tamaš, J. (1995). *Referat za izbor u zvanje kandidata Janka Ramača*. Personalna Arhiva Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, 1–4.
- Petrov, M. (1974). *Svilarstvo u Vojvodstvu Srbija i Tamiški Banat 1850-1860*. Novi Sad: Institut za izučavanje istorije Vojvodine. (Cyrillic)
- Pižurica, M. (2006). *Uvod*. U: Pižurica, M – Kleut, M. *Filozofski fakultet u Novom Sadu: 1954-2004*. Novi Sad: Filozofski fakultet, 5–12. (Cyrillic)
- Popov, J. (1986). *Narodni front u Vojvodini 1944–1953*. Novi Sad: Filozofski fakultet; Institut za istoriju.
- Popović, P. (1958). *Četiri godine od osnivanja Filozofskog fakulteta u Novom Sadu. Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, 3, 1958, 7–37*. (Cyrillic)

- Radovanović, M. & Latjak, Dj. (red.) (1971). *Tradicijna kultura Jugoslavjanskih Rusinoh, prilozi*. Novi Sad: Ruske slovo; Beograd : Etnografski institut SANU. (Cyrillic)
- Ramač, J. (1990). *Privredni i društveni život Rusnacoh u Južnej Uhorskej (1745–1848)*. Novi Sad: Ruske slovo. (Cyrillic)
- Ramač, J. (1998). *Dr Gavrijil Kosteljnjk. Liber memorabilium grekokatollickej parohiji Bačkeresturskej*. Novi Sad: Sojuz Rusnacoh i Ukrajincoh Jugoslaviji. (Cyrillic)
- Ramač, J. (2007). *Rusini u Južnoj Ugarskoj (1745–1918). Rusnaci u Južnej Uhorskej (1745–1918)*. Novi Sad: VANU. (Cyrillic)
- Ramač, J. (2009). Slavko Gavrilović u istoriografiji o Rusinima u Južnoj Ugarskoj. *Istraživanja – Journal of historical Researches*, 20, s. 229–240.
- Ramač, J. (2016a). *Na križneŭ dragi. Rusnaci u Juhoslaviji od 1918–1941*. Novi Sad: Ruske slovo. (Cyrillic)
- Ramač, J. (2016b). Iz istorije vojvođanskih Rusina do 1941. godine. *Istraživanja – Journal of historical Researches*, 27. c. 241–257.
- Ramač, J. & Marčok, D. (2018). The Settlement of Slovak in Kysáč. *Istraživanja – Journal of Historical researches*, 92–109.
- Ramač, M. (2018). *Dunavska rapsodija*. Novi Sad: Mediteran Publishing.
- Ramač, M. (2020). *Noć na stanici Keleti*. Novi Sad: Akademska knjiga.
- Rokai, P. (1996). O najranijim kontaktima Srba i Rusina. U: Tamaš, J. – Sabo, S. redaktore (1996). *Rusnaci – Rusini 1745-1995, zbornik robotoh – 250 roki od doseljenja Rusnacoh*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Beograd, Novi Sad: Filozofski fakultet, Katedra za rusinski jayik i literaturu, 210–214.
- Sabadoš, S. (2013). *Rusinska štampa između dva svetska rata*. Master rad. Mentor Slobodan Bjelica. Novi Sad: Odske za istoriju, Filozofski fakultet. Seminarska biblioteka Odseka za istoriju.
- Stojković, L. (1964). Izjave rektora. U: Novaković, B. (odg. ured.) *Spomenica: Filozofski fakultet, Novi Sad: 1954-1964*. Novi Sad: Filozofski fakultet, 13–16. (Cyrillic)
- Šimunović-Bešlin, B. (2007). *Prosvetna politika u Dunavskoj banovini (1929-1941)*. Novi Sad: Filozofski fakultet, Odsek za istoriju. (Cyrillic)
- Tamaš, J. (2006) Odsek za rusinistiku, U: Pižurica, M – Kleut, M. *Filozofski fakultet u Novom Sadu: 1954-2004*. Novi Sad: Filozofski fakultet, 105–108. (Cyrillic)

- Tamaš, J. (1997). *Istorija ruskej literaturi*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. (Cyrillic)
- Vinaji, V. (2019). *Danilo Romanovič, knez Galicije i Volinije i „Rex Ruscie“*. Master rad. Mentor Đura Hardi. Novi Sad: Odsek za istoriju, Filozofski fakultet. Seminarska biblioteka Odseka za istoriju. (Cyrillic)
- Vranešević, B. (1977). Rusini u borbi za nacionalni opstanak 1848-1890. godine. *Godišnjak Društva istoričara Vojvodine*, 215–253.

ЖРИЦЛА

Nastavni plan. istorija (20.12.2022).

<https://www.ff.uns.ac.rs/uploads/files/Studijski%20programi/2021/OAS/OAS%20istorija%202021.pdf>

